
Na zijn aankomst in het broedgebied geeft de koekoek (onze vogel-van-het-jaar) duidelijk blijk van zijn aanwezigheid en is hij door zijn verdragende roep uitstekend te lokaliseren. Hoe heimelijk is zijn gedrag bij zijn vertrek. Opeens is de koekoek verdwenen, op weg naar zijn overwinteringsgebied.

Dick A. Jonkers

Koekoek weer verdwenen

Het Nederlandse trekpatroon duidt erop dat de wegtrek van de koekoek vanaf half juli inzet en dat de pieken in augustus en september worden bereikt (Bekhuis et al. 1987). Ruim dertig jaar geleden werd nog beschreven dat de trek eind juli op gang zou komen, in de periode dat de jongen nog door hun pleegouders op het nest gevoerd werden (Van Oordt 1960). Dit zou betekenen dat de jonge koekoeken dus onafhankelijk van de ouders

hun weg naar de wintergebieden zouden moeten vinden. In later verschenen literatuur wordt echter vermeld dat de jonge en oude vogels gelijktijdig op trek gaan (Glutz von Blotzheim & Bauer 1980). De eerstejaars vogels vertonen daarbij aanvankelijk vanaf juli een ongerichte trek, die vanaf begin augustus wordt omgeboogen naar gerichte trek. De jongen die laat in het seizoen geboren zijn en dus na de hoofdmacht vertrekken, worden nog in

september op van de trekrichting afwijkende plaatsen gesignaleerd.

In oktober is Europa vrijwel koekoekvrij en als er in die tijd nog exemplaren worden waargenomen is dat uitzonderlijk. Uit ons onderzoekgebied zijn maar liefst drie oktoberwaarnemingen bekend. De laatste daarvan heeft betrekking op een koekoek die op 21 oktober 1971 bij de Ankeveense Plassen is waargenomen (Jonkers et al. 1987).

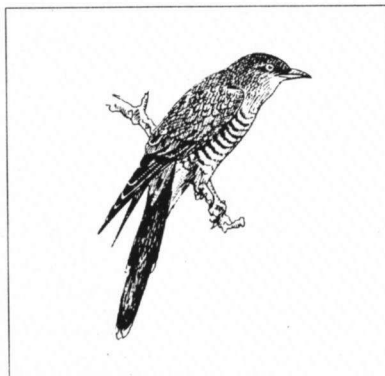
Nachtvliegers

Koekoeken zijn nachttrekkers en trek valt dus helemaal niet op. De trekbewegingen vinden over een breed front plaats in zuid-west-tot zuidoostelijke richting en voert voor een groot deel over Italië. In grote lijnen wordt de Middellandse Zee tussen Zuid-Frankrijk en Klein Azië overgestoken. Terugmeldingen van in Nederland geringde koekoeken komen ook van lokaties ten zuidwesten van ons land, wat erop zou kunnen wijzen, dat de oversteek eveneens bij Gibraltar plaatsvindt (Speek & Speek 1980).

Overwinteringsgebied

Koekoeken zijn lange afstandstrekkers die uitsluitend in Afrika overwinteren. De West-Europese koekoeken, waartoe de Nederlandse populatie behoort, schijnen hun overwinteringsgebied in de vochtige savannen ten noorden van de tropische regenwouden te hebben en ook in de gedeeltelijk altijd groen blijvende bossen van West Afrika. Er zijn trekbewegingen van midden augustus tot oktober in Mali en Senegal geconstateerd en door Sierra Leone en Togo nog in oktober en december. Uit het laatstgenoemde land stamt een Nederlandse terugmelding in december. Sommige koekoeken bereiken zelfs Zuid-Afrika. Hemelsbreed lopen de afstanden die zo worden afgelegd uiteen van minimaal 4500 tot maximaal 12.500 kilometer. Een formidabele prestatie, die door meer zangvogels wordt geëvenaard. Die bewondering neemt toe als er bedacht wordt, dat er aanwijzingen zijn dat koekoeken de Sahara in een non-stop vlucht van 3000 kilometer oversteken.

De sterfte onderweg kan door factoren als zeer slecht weer en jacht en vangst groot zijn. Eenmaal in het overwinteringsgebied

Koekoek

gearriveerd kan er voedselschaarste zijn en de koekoeken reageren dan ook op het al dan niet optreden van regenval en het daardoor schommelende voedselaanbod, die tot zwerfbewegingen kunnen leiden, waarbij het voedsel wordt gevolgd. Er is waargenomen dat zij rivieren volgden, voedsel zochten in accaciabomen in de droge savanne en zich ophielden in de altijd groene Brachylaeanabossen. Verder zijn zij foeragerend aangetroffen in kokospalmen.

Na enkele maanden begint het trekinstinct zich weer te roeren en leggen de koekoeken vanaf maart de trekweg in omgekeerde richting af naar hun broedgebieden in Europa.

Literatuur:

Bekhuis, J. et al. (red.) 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels: 314. SOVON Arnhem.

Cramp, S. (ed.) The Birds of the western Palearctic. Vol. IV Terns to Woodpeckers: 405. Oxford University Press, Oxford/New York.

Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer, 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9. Columbiformes - Piciformes: 181-194. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

Oordt, G.J. van. 1960. Vogeltrek: 135. Brill, Leiden.

Speek, B.J & G. Speek, 1984. Thieme's Vogeltrekatlas: 149. Thieme, Zutphen.